

Yoğun Bakım Ünitesindeki Hemşirelik İntörn Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Dilek ÖZDEN* Şerife KARAGÖZÖĞLU** Fatma TOK YILDIZ***

Öz

Giriş: Yoğun bakım ortamlarının öğrenci hemşireler için stresli bir çevre olduğuna ilişkin yaygın bir görüş olmasına rağmen literatürde yeterli bir kanıt yoktur. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı yoğun bakım ünitesinde klinik uygulamaya yapan hemşirelik intörn öğrencilerin ilk ve son gün yaşadıkları kaygı düzeylerinin belirlenmesidir. **Yöntem:** Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki bu çalışmanın örneklemini, bir üniversitenin hemşirelik bölümünün son sınıfında intörnlük uygulamasına çıkan toplam 86 öğrenci oluşturmuştur. Veriler tanıtıcı özellikler formu, durumluk kaygı envanteri ile toplanmış, yüzdeler dağılımı, Wilcoxon İşaretli Sıra testi, Mann - Whitney U testi ile değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Öğrencilerin %83.7'sinin daha önce yoğun bakım uygulaması yapmadığı belirlenmiştir. Yoğun bakım uygulamasının ilk (39.53±5.88) ve son günü (43.66±5.52) durumluk kaygı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli düzeyde fark olduğu saptanmıştır (t=-4.314; p=.000). Daha önce yoğun bakım deneyimi olan öğrencilerin uygulamanın hem ilk hem de son günü yaşadıkları kaygı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (p<0.05). **Sonuç:** Bulgular doğrultusunda, yoğun bakım stajının öğrencilerin kaygısını arttırdığı söylenebilir. Öğrencilerin kaygısını azaltmak için eğitim sürecinde yoğun bakım ortamlarında öğrenciyi ve öğrenmeyi desteklemeye yönelik düzenlemelerin yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Yoğun Bakım Ünitesi, Hemşirelik Eğitimi, Hemşirelik Öğrencisi, Kaygı.

Abstract

Anxiety Levels of Intern Nursing Students in Intensive Care Units

Background: Although there is a widespread view that intensive care units are a stressful environment for student nurses, there is not enough evidence in the relevant literature. **Objectives:** The aim of this study was to determine anxiety levels of intern nursing students on the first and last days of their clinical practices in the intensive care unit (ICU). **Method:** The sample of this descriptive and cross-sectional study comprised 86 final year nursing students of a university having their internship program. The data were collected with the sociodemographic characteristics questionnaire and state anxiety inventory, and evaluated with percentage distributions, Wilcoxon Marked Sequence test, Mann - Whitney U test. **Results:** It was determined that %83.7 of the students didn't have intensive care internship before. There was a statistically significant difference between the students' mean state anxiety scores they achieved on the first (39.53 ± 5.88) and last days (43.66 ± 5.52) of the intensive care internship (t = -4.770, p = .000). The students who had previous intensive care experience were also determined to have statistically significantly higher levels of anxiety both on the first and on the last days of the training (p < 0.05). **Conclusion:** In line with the results, it can be said that intensive care internship increases the students' anxiety. Therefore, in order to reduce the students' anxiety, it is recommended that necessary arrangements aiming to support both students and education activities during the educational process in intensive care units should be made.

Key Words: Intensive Care Unit, Nursing Education, Nursing Student, Anxiety.

Geliş tarihi: 15.03.2018

Kabul tarihi: 11.10.2018

Son yıllarda giderek artan yoğun bakım gerektiren akut sağlık durumları, yoğun bakım da çalışacak yetkinlikte yeterli bilgi ve beceri ile donanımlı hemşire gereksinimini gündeme getirmiştir. Bu gereksinimi karşılamaya yönelik dünya da ve ülkemizde hemşirelik müfredat programları içerisinde yoğun bakım klinik uygulamasına yer verilmeye başlanmıştır (Çelik ve Veren, 2009; Rose, Goldsworthy, O'Brien ve Nelson, 2008). Bu uygulamalar genellikle lisans eğitiminin son yılında intörnlük uygulamasının içinde yer almaktadır. Hemşirelik eğitiminde yürütülmekte olan intörnlük programlarının süresi ve uygulama şekli okullara göre farklılık göstermekle birlikte benzer hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (Harrison, Stewart, Ball ve Brat, 2007; Sabancıoğulları, Doğan, Kelleci ve Avcı, 2012).

İntörnlük programları genel olarak mezuniyet öncesi öğrencilerin mesleğe oryantasyonları, mesleki sosyalizasyonu ve kendine güvenlerini arttırma, gerçek çalışma ortamlarını tanımaları ve hemşirelik bilgi ve becerilerini bütünleştirmelerini hedeflemektedir (Harrison, Stewart, Ball ve Brat, 2007; Sabancıoğulları, Doğan, Kelleci ve Avcı, 2012). Bu kapsamda ülkemizde yürütülmekte olan intörnlük programına ilişkin öğrencilerin görüşlerinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak, öğrencilerin intörnlük uygulaması ile ilgili olumlu görüş bildirdikleri, bu programlardan memnun oldukları, kendilerini mesleğe daha fazla hazır hissettikleri, kendilerine olan güvenlerinin ve mesleğe bağlılıklarının arttığı, bilgi ve becerilerinin geliştiği bildirilmektedir (Erenel, Dal, Kutlutürkan ve Vural, 2008; Gümrall ve Coşar, 2006; Harrison, Stewart, Ball ve Brat, 2007; Orak, Orhan, Özgürce ve Ağırman, 2009; Özbayır ve ark., 2011; Sabancıoğulları, Doğan, Kelleci ve Avcı, 2012; Tosun ve ark., 2008). Bununla birlikte literatürde yoğun bakım ünitelerinde yürütülen intörnlük programlarına ilişkin öğrenci değerlendirmelerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Yoğun bakım üniteleri, acil ve doğru karar verme sorumluluğunu gerektiren yaşamı tehdit edici kriz durumlarının yaşandığı, ileri ve karmaşık teknolojiye sahip cihazlarla donatılmış, invazif tedavi ve girişimlerin uygulandığı, temposu hızlı, yoğun ve karmaşık birimlerdir (Başak, Uzun ve Arslan, 2010; Ergün, Özer ve Baltas, 2001; Kaya, Kaya, Turan, Tan, Terzi ve Barlas 2011; Terzi ve Kaya, 2011; Turgay, 2001). Bununla birlikte yoğun bakım ortamları sağlık çalışanları ve öğrencilerine öğrenme fırsatları da yaratır. Wood ve arkadaşları (2004) hemşirelik eğitiminde yoğun bakım deneyiminin önemine dikkati çekmiş ve bakımda kaliteyi arttırmak için öğrencilerin yoğun bakım deneyimi yaşaması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ihlenfeld (2003) yoğun bakım deneyiminin sadece hemşirelik becerilerini geliştirmede değil aynı zamanda yaşamı sürdürmeye yönelik birçok karmaşık ve teknik girişimleri görme ve anlama olanağı sağladığını belirtmiştir.

*Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İzmir, e-mail: dozden2002@yahoo.com **Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Sivas, e-mail: serifekaragozoglu@gmail.com, ***Araş. Gör. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Sivas.

Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünmesi, hasta değerlendirme ve problem çözme becerilerinin gelişmesi ve sonuçta yaşam kurtarıcı bilgi ve teknik beceriler kazanmasında yoğun bakım ünitelerinin önemi ve değeri büyüktür (Doucette, Brandys, Canapi, Davis, Dinardove Imamedjian, 2011; Williams ve Palmer, 2014). Yoğun bakım deneyimi öğrenciye kritik hasta bakımında ekip ile etkileşim kurma, karar verme becerilerini ve kendine güven duygusunu geliştirir. Böylece profesyonel gelişimi destekler (King ve Singh, 2009; Swinny ve Brady, 2010; Williams ve Palmer, 2014). Harrison ve arkadaşları (2007) son sınıf öğrencilerini hastane ortamında bağımsız uygulamalara hazırlamak amacıyla yürüttükleri eğitim programının sonunda, öğrencilerin yoğun bakım kliniğinde çalışmayı diğer kliniklere göre daha yararlı ve ilginç bulduklarını saptamıştır.

Yoğun bakım ortamları hemşirelik öğrencilerinin kritik durumda olan hasta bakımını yönetme becerilerinin gelişmesine olanak sağlar iken, aynı zamanda onların duygusal olarak yüklenmelerine, kendilerini bunalmış hissetmelerine ve kaygı yaşamalarına da neden olabilir (Taştan, İyigün, Ayhan ve Hatipoğlu, 2015; Swinny ve Brady, 2010). Bu kaygıya neden olan faktörlerin başında, ileri teknolojiye sahip donanımın kullanımı, hasta prognozunun her an değişmesi, sürecin ne olacağı ile ilgili belirsizlikler ve hastayı kaybetme korkusu, ölmek üzere olan hastanın bakımını üstlenme, yoğun ve invaziv tedavi ve bakım uygulamaları, hasta ve ailesinin sağlık profesyonellerinden yüksek düzeydeki beklentileri, yoğun hasta bakımını sürdürmede sınırlı bilgi ve beceriye sahip olma gelmektedir (Taştan, İyigün, Ayhan ve Hatipoğlu, 2015; Swinny ve Brady, 2010; Williams ve Palmer, 2014).

Yoğun bakım ortamlarının öğrenci hemşireler için stresli bir çevre olduğuna ilişkin yaygın bir görüş varsa da (Taştan, İyigün, Ayhan ve Hatipoğlu, 2015; Rattray, 2004) bununla ilgili literatürde yeterli bir kanıt yoktur. Yoğun bakım kliniklerinde uygulama yapan intörn öğrencilerin kliniğe ilişkin kaygı düzeylerinin belirlenmesi, destekleyici bir öğrenme çevresi oluşturulması, öğrencilerin olumlu öğrenme deneyimleri kazanmasına yönelik müfredat programlarında gerekli düzenlemelerin yapılabilmesine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı intörn hemşirelerin intörnlük eğitimi sırasında yoğun bakım ünitesinde klinik öncesi ve sonrası yaşadıkları kaygı düzeylerinin belirlenmesidir. Bu çalışmanın bulguları, intörnlük programı uygulayan hemşirelik okullarındaki öğretim elemanlarının, yoğun bakım öğrencilerinin yaşadığı kaygıya yönelik farkındalığının artmasına katkı sağlayabilir.

Araştırma Soruları

- Yoğun bakım ünitesinde klinik uygulama yapan hemşirelik intörn öğrencilerin ilk ve son gün yaşadıkları kaygı düzeyi arasında fark var mıdır?
- Yoğun bakım ünitesinde klinik uygulama yapan hemşirelik intörn öğrencilerin ilk ve son gün yaşadıkları kaygı düzeyini etkileyen faktörler nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Tanımlayıcı ve kesitsel bir çalışmadır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma İç Anadolu bölgesinde yer alan Sağlık Bilimleri Fakültesinin Hemşirelik bölümünde yapılmıştır. Bu yerin seçilme nedeni, bu Hemşirelik bölümünün son sınıfında intörnlük programında yoğun bakım kliniklerinin yer almasıdır.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Çalışmanın evrenini, 15 Şubat -30 Mayıs 2012 tarihleri arasında bir üniversitenin hemşirelik bölümünün son sınıfında intörnlük uygulamasına çıkan 93 öğrenci, örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden 86 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmaya katılım oranı %92,4'tür.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler intörnlük uygulamasında, temel alanlarda yedi rotasyon grubuna ayrılarak 15 kişilik gruplar halinde (Dahili klinikler, Cerrahi klinikler, Kadın Doğum Kliniği, Pediatri klinikleri, Psikiyatri Kliniği ve Yoğun Bakım klinikleri ve Sağlık Ocakları) ve her rotasyon grubunda haftada da dört gün, beş hafta süre ile uygulamalarını devam ettirmiştir. Her bir klinik uygulamada öğrencilerin hasta bakım planı, etkileşim raporu, seminer, proje, öğretim planı yapmaları, profesyonel tutum ve davranış göstermeleri, yapılan yazılı ve sözlü sınavdan başarılı olmaları beklenmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, tanıtıcı özellikler formu, durumluk kaygı envanteri olmak üzere iki ayrı form ile toplanmıştır.

Tanıtıcı Özellikler Formu: Formda 8 soru yer almaktadır. Bu form araştırmacılar tarafından literatüre dayalı olarak geliştirilmiş olup, öğrencilerin yaş, cinsiyet, daha önce yoğun bakım ünitesinde klinik uygulama yapma durumu, teorik ve laboratuvar eğitiminin yoğun bakım uygulamasına hazırlama durumu, yoğun bakım stajına yönelik korkuları ve azaltmaya yönelik önerileri ve yoğun bakım uygulamasından genel beklentileri gibi soruları içermektedir.

Durumluk Kaygı Envanteri: Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilmiş, Likert tipinde olup "Hiç" ile "Tamamıyla" arasında değişen dört dereceli bir ölçektir. Envanterin Türkiye'deki geçerlilik ve güvenilirliği Öner ve arkadaşları tarafından 1985 yılında yapılmıştır. Ölçeğin Kuder-Richardson (Alpha) güvenilirliği .83 ile .87 arasında, test-tekrar test güvenilirliği .71 ile .86 arasında ve madde güvenilirliği .34 ile .72 arasında değişmektedir. Bizim çalışmamız için cronbach α değeri 0.92'dir. Durumluk Kaygı Envanterlerinde iki tür ifade vardır. Doğrudan ifadeler olumsuz duyguları, tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirir. Durumluk Kaygı Envanterindeki tersine dönmüş ifadeler 1,2,5,8,10,11,15,16,19 ve 20. maddelerdir. Doğrudan ve tersine dönmüş ifadelerin ayrı ayrı toplam ağırlıkları bulunduktan sonra doğrudan ifadeler için elde edilen toplam ağırlık puanından ters ifadelerin toplam ağırlık puanı çıkarılır. Bu sayıya önceden saptanmış ve değişmeyen bir değer eklenir. Durumluk Kaygı Envanteri için bu değişmeyen değer 50'dir. En son elde edilen değer bireyin kaygı puanıdır.

Spielberger ve arkadaşları, ölçekten elde edilen 0-19 puanın anksiyete olmadığını, 20-39 puanın hafif, 40- 59 puanın orta, 60-79 puanın ise ağır anksiyete anlamına geldiğini, puanı 60 ve üstünde olan bireylerin profesyonel yardıma gereksinimleri olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın Uygulanması

Anket formu öğrencilerin ders dışı zamanında intörlük klinik uygulamasının ilk ve son günü uygulanmıştır. Anket formu uygulanmadan önce öğrencilere araştırmanın amacı açıklanarak bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere anket formu araştırmacılar tarafından dağıtılarak onların gözetiminde doldurmaları istenmiştir. Anket formunun uygulanması ortalama 15-20 dakika sürmüştür.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenlerini; yaş, cinsiyet, yoğun bakım ünitesinde daha önce uygulama deneyimi, teorik ve laboratuvar eğitiminin öğrenciyi yoğun bakıma hazırlama durumu ve yoğun bakım uygulamasına yönelik korku yaşama durumu oluşturmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkenini, Durumluk kaygı envanteri puanı oluşturmaktadır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından SPSS for Windows 14.0 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Veriler sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma olarak sunulmuş, veriler normal dağılmadığı için Wilcoxon İşaretli Sıra testi, Mann - Whitney U testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce üniversitenin etik kuruldan ve araştırmanın yapılacağı kurumdan yazılı izin alınmış, araştırmaya katılan öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilip sözel onamları alınmıştır.

Bulgular

İntörn öğrencilerin yaş ortalaması 22.90 ± 1.18 olup, %75.6'sı kız öğrencidir. Öğrencilerin %83.7'sinin intörlük programı öncesinde yoğun bakım klinik uygulaması yapmadığı belirlenmiştir. İntörn öğrencilerin %67.4'ü anestezi- reanimasyon, %32.6'sı nöroloji yoğun bakım ünitesinde klinik uygulamaya alınmıştır. Öğrencilerin %60.5'i teorik, %69.8'i laboratuvar eğitiminin öğrenciyi yoğun bakım uygulamasına hazırlamada yeterli olmadığını ifade etmiştir. İntörn öğrencilerin %67.4'ünün yoğun bakım uygulamasına ilişkin korku yaşadığı, bu korkunun nedeni olarak %48.3'ünün karmaşık yoğun bakım ortamında hastaya zarar verme kaygısının olduğu belirlenmiş olup, öğrencilerin %39.7'si bu korkunun yaşanmaması için yoğun bakım ortamları için hazırlık eğitimlerinin verilmesi () önerisinde bulunmuşlardır (Tablo 1). Tablo 2'de görüldüğü gibi intörn öğrencilerin yoğun bakım uygulamasının ilk günü durumluk kaygı puan ortalaması 39.53 ± 5.88 iken, bu puan stajın son günü 43.66 ± 5.52 'ya yükselmiştir. Yoğun bakım uygulamasının ilk ve son günü durumluk kaygı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli düzeyde fark olduğu saptanmıştır ($Z = -4.314$; $p = .000$).

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri (n=86)

Yaş ortalaması (22.90 ± 1.18 ; Min:20, Max:29)	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	65	75.6
Erkek	21	24.4
Klinik		
Anesteziyoloji bölümü YBÜ*	58	67.4
Nöroloji bölümü YBÜ*	28	32.6
Yoğun bakım ünitesinde daha önce uygulama deneyimi		
Var	14	16.3
Yok	72	83.7
Teorik eğitimin öğrenciyi yoğun bakım uygulamasına hazırlama durumu		
Yeterli	34	39.5
Yetersiz	52	60.5
Laboratuvar eğitiminin öğrenciyi yoğun bakım uygulamasına hazırlama durumu		
Yeterli	26	30.2
Yetersiz	60	69.8
Yoğun bakım uygulamasına yönelik korku yaşama durumu		
Var	58	67.4
Yok	28	32.6
Yaşanan korkunun nedeni (n = 58)		
Yoğun bakım ortamına ilk kez çıkıyor ve mekanik cihazları ilk kez kullanıyor olmak	16	27.6
Yoğun bakımda hastaya zarar vermekten korkmak	28	48.3
Yetersiz olma ihtimalinden korkmak	14	24.1
Korku yaşanmaması için öneriler (n = 58)		
Öğrenciye yoğun bakım ortamına ilişkin hazırlık eğitimlerinin verilmesi	23	39.7
Öğrencinin bireysel bilgi ve becerisinin geliştirilmesi	17	29.3
Öğrenciye öğretim elemanları ve klinik hemşirelerin destek olması	11	19.0
Önerisi olmayanlar	7	12.0

*YBÜ = Yoğun Bakım Ünitesi

Tablo 2. İntörn Öğrencilerin Yoğun Bakım Uygulamasının İlk ve Son Günü Durumluk Kaygı Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=86)

Durumluk kaygı puan ortalaması		
Uygulamanın ilk günü	Uygulamanın son günü	Önemlilik testi
X ± SS	X ± SS	Z = -4.314; p = .000
39.53 ± 5.88	43.66 ± 5.52	

Tablo 3’de intörn öğrencilerin demografik özelliklerine göre yoğun bakım uygulamasının ilk ve son günü durumluk kaygı puan ortalaması yer almaktadır. Yoğun bakım uygulamasının ilk gününde daha önce yoğun bakım deneyimi olan (U=315.00; p=.027), laboratuvar eğitimini yeterli bulan (U=551.000; p=.031) ve klinik uygulamaya yönelik korku yaşayan öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır (p<0.05). Bununla birlikte uygulamanın ilk günü öğrencilerin cinsiyeti, klinik uygulamaya çıktığı klinik ve teorik eğitimi yeterli bulma durumuna göre kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur (p>0.05). Ancak anestezi yoğun bakımda uygulama yapan ve daha önce yoğun bakım deneyimi olan öğrencilerin klinik uygulamanın son günündeki kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır (p<0.05) (Tablo 3). Daha önce yoğun bakım deneyimi olan öğrencilerin klinik uygulamanın hem ilk hem de son günü yaşadıkları kaygı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (p<0.05).

Tablo 3. İntörn Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Yoğun Bakım Uygulamasının İlk ve Son Günü Durumluk Kaygı Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=86)

Demografik özellikler	n	Durumluk kaygı puan ortalaması		Önemlilik testi	
		Uygulamanın ilk günü	Uygulamanın son günü	**Z	p
		X ± SS	X ± SS		
Cinsiyet					
Kadın	65	39.35 ± 5.86	43.69 ± 5.87	Z=-8.058; p = .000	
Erkek	21	40.09 ± 6.040	43.57 ± 4.37	Z =-8.059; p = .000	
		U = 620.000; p = .529	U = 663.000; p = .844		
Klinik					
Anestezi-reanimasyon yb	58	39.08 ± 5.53	44.56 ± 5.35	Z = -8.058; p = .000	
Nöroloji yb	28	40.46 ± 6.55	41.78 ± 5.47	Z=-8.059; p = .000	
		U=723.500;p=.414	U=547.000;p=.014		
Yoğun bakım ünitesinde daha önceki deneyimi					
Var	14	42.50 ± 5.36	46.21 ± 4.75	Z = -8.058; p = .000	
Yok	72	38.95 ± 5.83	43.16 ± 5.55	Z = -8.061; p = .000	
		U = 315.000; p= .027	U = 348.500; p = .068		
Teorik eğitimin öğrenciyi yoğun bakım uygulamasına hazırlama durumu					
Yeterli	34	40.32 ± 6.44	44.05 ± 6.22	Z = -8.058; p = .000	
Yetersiz	52	39.01 ± 5.48	43.40 ± 5.05	Z = -8.059; p = .000	
		U= 797.500; p = .444	U= 787.000; p = .390		
Laboratuvar eğitimin öğrenciyi yoğun bakım uygulamasına hazırlama durumu					
Yeterli	26	41.53 ± 5.91	42.80 ± 5.78	Z = -8.058; p = .000	
Yetersiz	60	38.66 ± 5.70	44.03 ± 5.40	Z = -8.059; p = .000	
		U= 551.000; p = .031	U = 661.000; p = .262		
Yoğun bakım uygulamasına yönelik korku yaşama durumu					
Var	58	39.58±6.23	43.65±5.88	Z=-8.059;p=.000	
Yok	28	39.42±5.18	43.67±4.76	Z=-8.059;p=.000	
		U=0.857;p=.000	U=802.500;p=.930		

*U = Mann-Whitney U testi **Z=Wilcoxon İşaretli Sıra Testi

Tartışma

Bu çalışmada intörn öğrencilerin durumluk kaygı puanlarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur (Tablo 2). Taştan ve arkadaşlarının (2015) yaptığı kalitatif bir çalışmada, yoğun bakım ünitesinde intörn öğrenciler anksiyete yaşadıklarını bildirmiştir.

Çalışmamızda yoğun bakım stajının sonunda durumluk kaygı puan ortalamasının, stajın başlangıcına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 2). Yüksek teknolojinin kullanıldığı ve hastanın durumunun her an değiştiği yoğun bakım ortamlarında öğrencinin klinik uygulamaya çıkması stresli olabilir (Swinny ve Brady, 2010; Williams ve Palmer, 2014). Çalışmamızda da öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%83.7) intörnlük uygulamasından önce yoğun bakımda klinik uygulama yapmaması ve herhangi bir deneyiminin olmaması yoğun bakıma ilişkin ilk gün kaygı yaşamalarına neden olduğu düşünülebilir. Nitekim öğrencilerin büyük çoğunluğu yoğun bakım uygulamasından korktuğunu

(%67.4), bu korkunun kritik durumda olan yoğun bakım hastasına zarar vermektan (%48.3), yoğun bakım ortamındaki mekanik cihazları ilk kez kullanacak olmaktan (%27.6), bilgi ve becerisinin yetersiz olma ihtimalinden (%24.1) kaynaklandığını ifade etmiştir (Tablo 1).

Aynı zamanda intörn öğrencilerin yoğun bakım uygulamasının sonunda kaygı düzeyleri daha da yükselmiştir (Tablo 2). Bu artış öğrencilerin teorik ve laboratuvar hazırlık sürecinin kendilerini yoğun bakım uygulamasına hazırlamada yetersiz olduğunu ifade etmeleri (Tablo 1), yoğun bakım ortamında ileri teknolojiye sahip donanımın kullanımına yönelik endişeleri, yoğun ve invaziv tedavi ve bakım uygulamaları, bilinçsiz ve iletişime kapalı, prognozu kötü olan hastanın bakım sorumluluğunu üstlenme ve sürdürmede sınırlı bilgi ve beceriye sahip olmaları ile ilişkilendirilebilir. Bu kaygının artmasında farklı yoğun bakım ünitelerinin etkisi olduğu da saptanmıştır (Tablo 3). Stajın ilk günü her iki yoğun bakım ünitesinde de öğrencilerin kaygı düzeyi puan ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı, ancak uygulamanın son günü farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı bulunmuştur ($p<0.05$). Anesteziyoloji bölümü yoğun bakım ünitesindeki öğrencilerde bu fark uygulamanın sonunda daha yüksek bulunmuştur (Tablo 3). Bu farkın anesteziyoloji bölümü yoğun bakım ünitesinin diğer yoğun bakım ünitesine oranla hasta sayısının fazla olması, ileri teknolojik donanımın kullanılması, hemen hemen tüm hastaların entübe ve mekanik ventilatöre bağlı olması, hasta ciddiyetinin daha ağır ve klinik durumunun değişken seyretmesi, yoğun bakım ünitesinin diğer birimlerden daha izole olması ve sağlık ekibinin multidisipliner olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Aynı zamanda çalışmamızda daha önce yoğun bakım deneyimi olanların anksiyetesi daha yüksek bulunmuştur.

Çalışmamızda laboratuvarın kendilerini yoğun bakım uygulamasına hazırlamada yeterli olmadığını düşünen öğrencilerin uygulamanın başlangıcında kaygı düzeyi daha düşük iken, uygulamanın sonunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı saptanmıştır. Aynı zamanda daha önce yoğun bakım deneyimi olan öğrencilerin uygulamanın hem ilk hem de son gününde yaşadığı kaygının daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu bulgular yoğun bakım ortamında ileri düzeyde beceri gerektiren kompleks ve invazif girişimlerin sıklıkla uygulanması ve öğrencilerin bu uygulamalarda kendi becerilerini ve deneyimlerini yeterli düzeyde bulmamaları ile ilişkilendirilebilir.

Bulgularımız doğrultusunda, uygulamanın başlangıcına göre genel olarak uygulamanın sonunda kaygı düzeyinin arttığı söylenebilir (Tablo 2). Bu bulgu çalışma kapsamında yer alan öğrencilerin müfredat programında intörnlük uygulamalarına kadar yoğun bakım hemşireliği dersinin olmaması, yoğun bakım uygulamasına hazır oluşuklarının yeterli düzeyde olmaması, uygulamaların kısa süre ile (4 hafta) yapılması ve yoğun bakımda öğrenmelerini destekleyecek koşulların yetersizliği ile ilişkilendirilebilir. Nitekim Williams ve Palmer (2014) öğrencilerin yoğun bakım ortamında öğrenmelerini desteklemede bir takım güçlükler ile karşılaşabildiğini, uygulamada öğrencilerin öğrenmesi için daha uzun zamana gereksinim olduğunu ancak hasta gereksinimlerinin zamanında ve eksiksiz karşılanması gerektiğini, öğrenmeyi kolaylaştıracak rol modellerinin yetersiz olabildiğini ve ortak mesajların verilmesi konusunda çelişki ve tutarsızlıklar ile karşılaşabildiklerini bildirmektedir. Öğrencilerin de yoğun bakım uygulaması öncesinde hazırlık derslerinin olması, bilgi ve becerilerinin artırılmasına ve öğretim elemanı ve hemşirelerin kendilerine destek olmasına yönelik önerileri de (Tablo 1) bu düşünceleri destekler niteliktedir. Ayrıca çalışmamızda yer alan öğrencilerden yoğun bakım uygulama süresinin uzatılmasına yönelik bir öneri gelmemesine karşın, Erenel ve arkadaşlarının (2008) çalışmasında intörn öğrencilerin bir kısmı yoğun bakımlarda daha uzun süre uygulama yapılması gerektiğini bildirmişlerdir. Gallagner ve arkadaşları (2011), yoğun bakım uygulaması öncesinde öğrencilerin öğrenmelerini desteklemek ve ortama uyumlarını arttırmak amacıyla yaptıkları 2 günlük hazırlık dersi sonucunda öğrencilerde bilgi, beceri ve kendilerine güvenin arttığını saptamıştır.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Yoğun bakım ortamının birçok öğrenme fırsatları yaratmasına karşın, hemşirelik öğrencilerinde kaygı düzeyini arttırdığı söylenebilir. Öğrencilerin kaygısını azaltmak için eğitim sürecinde yoğun bakım ortamlarında öğrenciyi ve öğrenmeyi desteklemeye yönelik düzenlemelerin yapılması önemlidir.

Hemşirelik müfredat programlarına teori ve uygulamalı yoğun bakım hemşireliği dersinin konması, uygulama yapılan hastanelerde ve özellikle yoğun bakım ünitelerinde, öğrenciler için stresli olmayan, öğrenmelerini destekleyici, motive edici şekilde uygun koşulların sağlanması, intörnlük programı öncesinde 2., 3., sınıf klinik uygulamalarda öğrencilerin yoğun bakım ortamını gözlemeleri, intörnlükte ise yoğun bakımda uzun süreli klinik uygulamaların planlanması önerilebilir. Ayrıca farklı örneklerde hemşirelik öğrencilerinin yoğun bakım uygulamasına ilişkin kaygı ve stres düzeylerini tanımlayan ve girişimsel yöntemler ile çözüm önerilerini ortaya koyan çalışmaların yapılması uygun olabilir.

Kaynaklar

- Alaca, Ç., Yiğit, R., & Özcan, A. (2011). Yoğun bakım ünitesinde yatan hastaların hastalık sürecinde yaşadığı deneyimler konusunda hasta ve hemşire görüşlerinin karşılaştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 69-74.
- Başak, T., Uzun, Ş., & Arslan, F. (2010). Yoğun bakım hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 52, 76-81.
- Çelik, S., & Veren, F. (2009). Türkiye’de lisans düzeyindeki hemşirelik okullarında yoğun bakım hemşireliği eğitimi. *Yeni Tıp Dergisi*, 26, 226-229.
- Doucette, E., Brandys, D., Canapi, B. K., Davis, A., DiNardo, J., & Imamedjian, I. (2011). The intensive care unit as an untapped learning resource: A student perspective. *Dynamics*, 22(1), 19-23.
- Erenel, A., Ş, Dal, Ü., Kutlutürkan, S., & Vural, G. (2008). Hemşirelik dördüncü sınıf öğrencilerinin ve hemşirelerin intörnlük uygulamasına ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 15(2), 16-25.
- Ergün, Y. A., Özer, Y., & Baltaş Z. (2001). Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin stres düzeyleri ve stresin hemşireler üzerindeki etkileri. *Yoğun Bakım Hemşireleri Dergisi*, 5(2), 70-79.
- Gallagher, P. J., Rice, B., Tierney, P., Page, K., & McKinney, A. (2011). An evaluation of a critical care course for undergraduate nursing students. *Nursing in Critical Care*, 16, 261-269.

- Gümrall, N., & Coşar, F. (2006). Ebelik ve hemşirelik son sınıf öğrencilerinin okul-hastane işbirliği ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 13, 21- 24.
- Harrison, T. M., Stewart, S., Ball, K., & Brat, M. M. (2007). Enhancing the transition of senior nursing students to independent practice. *Journal of Nursing Administration*, 37, 311-317.
- Ihlenfeld, J. T. (2003). Precepting student nurses in the intensive care unit. *Dimensions of Critical Care Nursing*, 22, 134-137.
- Kaya H., Kaya N., Turan Y., Tan Y.M., Terzi B., Barlas D.B. (2011). Nursing activities in intensive care units in Turkey. *International Journal of Nursing Practice*, 17, 304-314.
- King, M. L., & Singh, M. A. (2009). Critical care bridging programme to prepare fourth year baccalaureate students for speciality practice. *The Canadian Association of Critical Care Nurses*, 20, 12-16.
- Orak, S., Orhan, H., Özgürce, B., & Ağırman, Ö. (2009). Süleyman Demirel Üniversitesi hastanesinde yatan hastaların bakım veren intörn hemşireler hakkında memnuniyetlerinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 16(2), 1-5.
- Öner, N., Le Compte, A. (1985). Durumluk-sürekli kaygı envanteri el kitabı. İstanbul:Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özbayır, T.,Yavuz, M., Taşdemir N, Dirimeşe E, Seki Z, Okgün A. (2011). Cerrahi hastalıkları hemşireliği intörn öğrencilerinin klinik uygulamayı değerlendirmeleri ve akademik başarı durumları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 27 (1), 1-9.
- Rattray, J. (2004). In the firing line: The nurse academic in practice. *Nursing in Critical Care*, 9, 95-97.21.
- Rose, L., Goldsworthy, S., O'Brien Pallas, L., & Nelson, S. (2008). Critical care nursing education and practice in Canada and Australia: A comparative review. *International Journal of Nursing Studies*, 45, 1103-9.
- Sabancıoğulları, S., Doğan, S., Kelleci, M., & Avcı D. (2012). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin intörnlük programına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Elektronik Dergisi*, 5 (1), 16-22.
- Swinny, B., & Brady, M. (2010). The benefits and challenges of providing nursing student clinical rotations in the intensive care unit. *Critical Care Nursing Quarterly*, 33, 60-66.
- Taştan, S., İyigün, E., Ayhan, H.,& Hatipoğlu, S. (2015). Experiences of Turkish undergraduate nursing students in the intensive care unit. *Collegian*, 22(1):117-23.
- Terzi B., Kaya, N. (2011). Yoğun bakım hastasında hemşirelik bakımı. *Yoğun Bakım Dergisi*, 1, 21-25.
- Tosun, N., Ofıaz, F., Akyüz, A., Kaya, T., Yava, A., Yıldız, D., ve ark. (2008). Hemşirelik yüksek okulu öğrencilerinin intörn eğitim programından beklentileri ile program sonunda kazanım ve önerilerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 50, 164-171.
- Turgay, M. (2001). Yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerde stres. *Yoğun Bakım Hemşireleri Dergisi*, 5(2), 80-82.
- Williams, E., & Palmer, C. (2014). Student nurses in critical care: benefits and challenges of critical care as a learning environment for student nurses. *Nursing in Critical Care*, 19(6), 310-315.
- Wood, I., Douglas, J. A., & Priest, H. (2004). Education and training for acute care delivery: A needs analysis. *Nursing in Critical Care*, 9, 159-166.